

УДК 343.98

А.М. ЛИСЕНКО, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ГРУП ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФОРМ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключові слова: терористичні групи та організації, організована злочинність

Актуальність проблеми дослідження особливостей терористичних груп та організацій як форм організованої злочинності обумовлена необхідністю розробки теоретичних основ протидії злочинам терористичного характеру, які можуть бути використані під час створення концепції протидії зазначеним злочинам заходами оперативно-розшукової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що такі науковці, як: В.Ф. Антипенко, В.П. Ємельянов, В.А. Ліпкан, М.Л. Мельник, Д.Й. Никифорчук, М.М. Руденко, М.В. Семикін, С.А. Солодовников, М.І. Хавронюк розглядали у своїх працях окремі питання визначення спільності та відмінності ознак властивих терористичним формуванням та організованим групам (злочинним організаціям), але комплексно на системній основі дана тема не досліджувалася. Тому метою цієї статті є розробка та створення теоретичних основ протидії злочинам терористичного характеру шляхом аналізу загальних ознак і відмінностей властивих терористичним групам (організаціям) та організованим групам (злочинним організаціям) і визначення їх місця у структурі організованої злочинності.

Організована злочинність і тероризм є взаємодіючими соціальними явищами, крім того вони схожі за структурою побудови організованих та терористичних груп, і відпо-

відно злочинних та терористичних організацій. Так, деякі вчені зазначають, що «терористичним організаціям притаманні майже усі ознаки, що характерні для організованих злочинних угруповань, – наявність лідера, чіткий розподіл функцій, конспірація, дотримання неформальних норм поведінки, наявність грошового фонду підтримки» [1, с.142]. З їх думкою частково погоджується М. В. Семикін, який вважає, що «терористична група характеризується тими ж ознаками, що й організована група, але при цьому включає в себе і додаткові ознаки, зумовлені особливістю терористичної діяльності» [2, с.14]. Зокрема, згідно ст.1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», терористична діяльність поряд із іншими видами діянь охоплює також пропаганду і поширення ідеології тероризму [3].

Згідно з положеннями ст.28 КК України [4] однією з найважливіших відмінних ознак організованої групи та злочинної організації від інших форм співучасті, яка водночас є кількісним показником їх стійкості, виступає попередня зорганізованість трьох та більше осіб (злочинна організація п'яти і більше осіб) з метою вчинення злочинів, що передбачає необхідність багатоактної підготовки. Саме така складна підготовка передуює злочинній діяльності терористичних груп та організацій, що обумовлено певною мірою багатооб'єктністю злочинів, які вчиняються ними. З цією думкою погоджуються такі дослідники, як В.Ф. Антипенко [5], В.П. Ємельянов [6], В.А. Ліпкан [1], які займаються розробленням проблем кримінально-правового визначення тероризму, вони постійно підкреслюють, що злочини терористичної спрямованості – це багато об'єктні злочини, які відзначаються складністю об'єктивно-суб'єктивних ознак. Усе це свідчить про те, що такі злочинні формування, як терористична група та організація є нічим іншим, як різновидом організованої злочинності.

Взагалі слід зазначити, що в основі виді-

лення організованої злочинності із системи злочинності в цілому лежать характер і ступінь організованої взаємодії групи злочинців між собою при здійсненні своєї пролонгованої кримінальної діяльності [7, с.11]. Це – особливого роду група, визначена форма співучасті (організатор, виконавець, підбурювач, пособник). Таким чином, поняттям «організована злочинність» охоплюються відповідні види спільної злочинної діяльності, характерні як для кримінальної економіки, злочинного бізнесу, корупції, бандитизму, деяких інших злочинів так і для тероризму. Безумовно, у кожному з випадків є своя специфіка.

Необхідно наголосити, що діяння, пов'язані зі створенням терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою організацією, участь у терористичній організації, матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації за своїм змістом збігаються з аналогічними діями щодо злочинних організацій та організованих груп, передбаченими ст.ст.28 і 255 КК України [4]. Викладене ще раз підтверджує висновок про те, що створення та діяльність терористичної групи чи організації слід розглядати як різновид організованої злочинності.

Для організованої злочинності у сфері тероризму характерна наявність об'єднання осіб для вчинення злочинів саме терористичного характеру, стійкість групи (організації), налагоджена система зв'язків учасників терористичних формувань, розподіл між ними ролей тощо. Їхня головна відмінність від організованих злочинних груп і організацій – це те, чому підпорядкована і на що спрямована здійснювана ними злочинна діяльність. Так, при вчиненні злочинної діяльності організованими групами та організаціями, це – придбання, накопичення, збільшення кримінальних доходів, встановлення контролю над владними структурами з використанням значного, нажитого злочинним шляхом капі-

талу, налагодження і розвиток корумпованих зв'язків. Терористичні ж формування переслідують у якості головних цілей – цілі, вказані в ст.258 КК України [4], пов'язані з впливом на прийняття рішень органами державної влади, юридичними особами, провокації збройного конфлікту, міжнародних ускладнень тощо.

Під час аналізу питань, пов'язаних з діяльністю терористичних груп та організацій, необхідно зупинитися на розгляді ознак, за якими вони відрізняються одна від одної. Ми погоджуємося з точкою зору М.Л. Мельника та М.І. Хавронюка, які зазначають, що відмінність між терористичною групою і терористичною організацією полягає в тому, що терористична група створюється для вчинення конкретного терористичного акту чи кількох таких актів, а терористична організація має діяти невизначений час, займатися терористичною діяльністю постійно, до досягнення певної мети [8, с.682]. Тобто, терористична група є певною мірою тимчасовим формуванням, що створюється для виконання визначених завдань. Зазначимо, що у КК України не дається визначення терористичних груп та організацій, властивих їм ознак, також з його змісту не зрозуміло, у чому полягають відмінності між ними, що є значним упущенням та ускладнює кваліфікацію злочинів вчинених вказаними терористичними формуваннями. На нашу думку, доцільно внести у ст.28 КК України доповнення з описом ознак терористичних груп та організацій як форм співучасті.

Варто зауважити, що злочини терористичної спрямованості можуть вчинятися не тільки терористичними групами та організаціями, але й злочинцями-одинаками. Однак, у першому випадку їх вчинення становить найбільшу суспільну небезпеку, тому що при цьому виникає можливість вчинення серії терористичних актів одночасно або з невеликими проміжками у часі в різних місцях одного регіону чи навіть декількох регіонів.

Відповідно збільшується кількість жертв злочину, збиток, який ним заподіюється, а також, що ще найчастіше важливіше для терористів – резонанс, який викликає у суспільстві факт вчинення такого злочину та можливість вчинення аналогічних злочинів у будь якому місці та у будь який час. З цього приводу П.І. Орлов і Д.П. Альошин зазначають: «досить згадати події, що відбулися в США у вересні 2001 р., коли один злочин, підготовлений та приведений у виконання терористичною організацією, призвів до загибелі тисяч людей, посіяв страх серед мирних громадян усього світу і, більше того, безпосередньо вплинув на наступні політичні події в міжнародному співробітництві» [9, с.104]. Таким чином, становиться зрозумілим, що терористична група чи організація, які мають своїм завданням вчинення таких злочинів, повинні характеризуватися такими якісними показниками, як об'єднаність єдиним планом, узгодженість дій і розподіл функцій між її учасниками.

Так, деякі науковці відмічають, що тероризму просто не може бути, якщо не організована відповідна злочинна діяльність. Це стосується не тільки тероризму як кримінального явища, але й злочинів терористичного характеру. Взагалі організовані початки легко проглядаються не тільки в тероризмі, але й у цілому ряді пов'язаних з ним злочинів. У першу чергу, це стосується тих із них, що вчиняються організованою групою. У цьому також варто бачити зв'язок проявів тероризму (або злочинів терористичного характеру) з організованою злочинністю [10, с.34].

Слід також мати на увазі, що терористична група або організація можуть мати характер: власно терористичний або змішаний (терористичний і загальнокримінальний). Інакше кажучи, у другому випадку терористична група (організація) може бути націлена на вчинення не тільки терористичних, але й різних інших злочинів, спрямованих проти особистості, власності і т.п. Якщо ж спочат-

ку група (організація) створюється для вчинення злочинів терористичної спрямованості (з метою здійснення терористичної діяльності) або вибирає собі цю мету в якості основної на більш пізніх етапах свого існування, вона має винятково терористичний характер. Ми підтримуємо думки деяких науковців, які вважають, що розподіл груп (організацій) на організовані та терористичні іноді буває досить умовним. Не можна виключати можливості того, що злочинна група або злочинна організація загальнокримінального характеру не переросте в терористичну, і навпаки. Не можна виключати й того, що терористична група, крім актів тероризму, буде вчиняти інші злочини. Досить часто терористи наймають для вчинення актів тероризму осіб, які вже входять до якої-небудь злочинної групи або організації. Такого роду домовленості можуть бути досягнуті як з керівниками, так і з рядовими виконавцями з числа осіб, що вчиняють злочини загальнокримінальної спрямованості в групах [11, с.143].

Слід зазначити, що у якості ще однієї загальної ознаки, яка притаманна як організованим злочинним групам (організаціям), так і терористичним формуванням, є схожість їх за своїм якісним складом. Так, члени організованих і терористичних формувань, як правило, професіонали, тобто люди, які мають в якості основного доходу – засоби одержувані від здійснення своєї злочинної діяльності протягом тривалого часу. Вони досконально володіють навичками та технікою вчинення злочинів, нерідко навіть складними спеціальними прийомами, і мають високий авторитет у злочинному світі. Зазначені особи розвиваються у своєму середовищі кримінальну систему цінностей, намагаються максимально ускладнити розкриття вчинених ними злочинів і прагнуть не допустити втручання у свою діяльність офіційних інстанцій, особливо правоохоронних органів, при цьому нерідко використовують корупційні зв'язки.

Відповідно ієрархічній структурі в теро-

ристичних групах (організаціях), також як і в організованих групах (злочинних організаціях) є конкретні керівні принципи. Неписаний закон (відносини по своїх внутрішніх нормах) вимагає від кожного члена групи безумовної лояльності; не можна починати ніяких злочинних дій без одержання заздалегідь наказу на це від керівництва групи. Нейтралізація державного кримінального переслідування, ухилення від нього, досягається шляхом ізолюваності керівної і планувальної еліти від виконавців за допомогою найсуворішої дисципліни в рамках групи (організації) і за рахунок корумпованих зв'язків. Для того, щоб відгородити себе від мір кримінального переслідування, керівництво організації відстороняється від злочинних дій по виконанню запланованих операцій. Керівники уникають будь-яких прямих контактів із рядовими членами своєї злочинної групи, що вчиняють злочинні дії. Для спостереження за точним виконанням злочинних планів, через важливі «буферні зони» прокладаються спеціальні лінії зв'язку. У той же час між верхньою групою планування і нижньою групою виконавців зводиться «ізолюючий шар», що складається з осіб легальних професій, які усього лише передають накази від планувальної групи до виконавців і повідомлення від останніх до керівництва. Це робиться для того, щоб правоохоронні органи не могли добратися до «верхівки». До того ж вона часто знаходиться у верхніх ешелонах влади, а тому зовсім недоступна [10, с.38].

Усе вищевикладене певною мірою підтверджує нашу точку зору про те, що терористичні групи та організації є різновидом форм організованої злочинності, що обумовлено схожістю структури побудови та організації, механізму функціонування терористичних та організованих злочинних формувань. У якості основної відмінності терористичних груп та організацій від інших форм організованої злочинності, слід виділити цілі та мотиви їх створення і вчинення ними злочинної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом : навч.-практ. посіб. / В. А. Ліпкан, Д. Й. Никифорчук, М. М. Руденко. – К. : Знання України, 2002. – 254 с.
2. Семикін М. В. Створення терористичної групи чи терористичної організації як різновид тероризму / М. В. Семикін // Вісник нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – Вип. 19. – С. 13–15.
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» : від 20.03.2003 р., № 638-IV // ВВР України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
4. Кримінальний кодекс України // ВВР України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
5. Антипенко В. Ф. Теории мирового развития и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости : монография / В. Ф. Антипенко. – К., 2007. – 440 с.
6. Ємельянов В. П. Злочини терористичної спрямованості (тероризм) : монографія / В. П. Ємельянов. – Х. : Рубікон, 1997. – 160 с.
7. Канарев В. А. Организованные преступные формирования: вопросы квалификации : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В. А. Канарев. – М., 2002. 18 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5.04.2001 р. / за ред. М. Л. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Каннон, 2001. – 1104 с.
9. Орлов П. І. Поняття організованої групи в новому Кримінальному кодексі України: теоретичний аналіз / П. І. Орлов, Д. П. Альошин // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – Спецвипуск. – С. 104–106.
10. Солодовников С. А. Терроризм и организованная преступность : монография / С. А. Солодовников. – М. : Закон и право, 2008. – 176 с.
11. Преступления террористической направленности: уголовное преследование на

досудебных стадиях / [В. И. Иванов, | уч. ред. О. Н. Коршуновой. – СПб. : Изд-во
К. А. Корсаков, Е. Б. Серова и др.] ; под на- | «Юрид. центр Пресс», 2003. – 435 с.

Лисенко А. М. Особливості терористичних груп та організацій як форм організованої злочинності / А. М. Лисенко // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 576–580 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10lamfoz.pdf>

Визначено місце терористичних груп та організацій у загальній структурі організованої злочинності на підставі аналізу їх побудови, якісного складу та механізму здійснення злочинної діяльності.

Лысенко А.М. Особенности террористических групп и организаций в качестве форм организованной преступности

Определено место террористических групп и организаций в общей структуре организованной преступности на основе анализа их построения, качественного состава и механизма осуществления преступной деятельности.

Lisenko A.M. Feature of Terrorist Groups and the Organizations as Organized Crime Forms

The location terrorist groups and organizations in the general structure of the organized crime on the basis of analysis of their construction, high-quality composition and mechanism of realization of criminal activity are devoted.